

UNIVERZITA KARLOVA

Filosofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Václav Matějka

Komentovaný překlad: L'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale

Commented translation: L'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale

Praha, 2011

vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

Poděkování

Děkuji rodilým mluvčím, panu Martinu Davidovi a paní Mgr. Aude Brunel, za osvětlení komplikovaných pasáží originálu a panu Doc. PhDr. Václavu Hořčíčkovi, Ph.D. za vysvětlení dějepisných reálií a kontrolu faktické správnosti překladu.

Největší dík patří paní PhDr. Šárce Belisové za konzultace k překladatelským řešením a cenné rady při přípravě práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. června 2011

.....

Anotace

Cílem této bakalářské práce je podat komentovaný překlad vybraného textu z francouzštiny. Práce se skládá ze dvou částí: první je překlad v rozsahu dvaceti normostran, druhou komentář tohoto překladu. Výchozí text je stručným popisem dějin 2. světové války. Komentář tvoří překladatelská analýza originálu (s důrazem na jednotlivé strukturní roviny – gramatickou, lexikální, syntaktickou a stylistickou), metoda překladu, typologie překladatelských postupů a kapitola věnovaná překladatelským problémům. V komentáři jsou uváděny příklady z originálu a překladu.

Klíčová slova:

Druhá světová válka, historická terminologie, mezinárodní politika, překladatelská analýza, komentovaný překlad, problémy překladu.

Annotation

This bachelor thesis is a commented translation of a selected French text. The thesis consists of two parts: the first one is a translation of 20 standardized pages, the second is a commentary of this translation. The original text is a brief description of the history of the Second World War. The commentary is divided into several parts which are: translation analysis of the original text (with emphasis on grammar, lexicology, syntax and stylistics), translation strategy, typology of translation methods and a chapter dealing with the specific problems of the translation. In the commentary, examples taken from the original and the translated texts are given.

Key words:

World War II, historical terminology, international politics, translation analysis, commented translation, translation problems.

Obsah

I.	PŘEKLAD	6
II.	KOMENTÁŘ PŘEKLADU	26
1.	Úvod.....	26
2.	Překladatelská analýza.....	26
2.1	Funkční charakteristika textu	26
2.2	Vnětextové faktory.....	27
2.2.1.	Odesílatel.....	27
2.2.2.	Médium, místo a čas	28
2.2.3.	Adresát	28
2.3	Vnitrotextové faktory	29
2.3.1.	Členění a grafika textu.....	29
2.3.2.	Koheze a koherence	30
2.3.3.	Rovina lexikální.....	31
2.3.4.	Rovina gramatická a syntaktická	32
3.	Metoda překladu	34
3.1	Překladatelské postupy	35
4.	Vybrané překladatelské problémy	36
4.1	Francouzské reálie	36
4.2	Číslovky	37
4.3	Nominalizace vs. verbalizace	38
4.4	Volný překlad.....	38
5.	Závěr	40
6.	Bibliografie.....	41
6.1	Primární literatura	41
6.2	Sekundární literatura.....	41
6.3	Slovníky.....	41
6.4	Internetové zdroje.....	41
7.	Příloha – originální text	43

I. PŘEKLAD

DĚJINY 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

Dne 11. listopadu 1918 ukončilo příměří z Compiègne 1. světovou válku. Za čtyři roky v ní zemřelo téměř 10 miliónů osob, především vojáků. Lidé doufali, že to byla válka navždy poslední, neboli, jak říkají Francouzi, *la der des ders*. Hospodářsky z ní vyšly vítězně Spojené státy americké, které se finančně podílely na zdlouhavé a obtížné obnově Evropy. Tato pohnutá doba ovšem na starém kontinentě nahrávala vzniku extremistických hnutí – od krajně pravicových až po komunisty, jejichž vzorem bylo nedávno vzniklé Sovětské Rusko. Díky Mussolinimu* se v Itálii v r. 1922 zrodil fašismus* a nahradil tradiční politické strany. Když se situace roku 1929 náhle zhoršila příchodem Velké hospodářské krize z USA, krajní pravice toho využila a všude v Evropě si získala příznivce. Stávající politické strany ztratily důvěru obyvatel i v Německu, čehož využil teoretik nacismu* Adolf Hitler*. Roku 1933 se chopil moci a nastolil Třetí říši*. Ve stejné době se radikalizovalo také Japonsko* a v r. 1937 začalo agresí Číny* dobytelskou politiku v Asii. Světu hrozila nová válka; a skutečně vypukla – nejprve v Evropě, později se přesunula i do Tichomoří*. Proti sobě v ní od 1. září 1939 do 2. září 1945 bojovaly dvě protistrany sdružující nejmnocnější státy světa. Země Osy – Německo, Itálie a Japonsko, stály proti Spojencům – Spojeným státům americkým, Francii, Velké Británii a Sovětskému svazu, pakliže jmenujeme jen ty nejdůležitější. Z hlediska zeměpisného, vojenského a lidského se po šest let vedla válka v takovém rozsahu, který lidstvo dosud nezažilo. Nevídaná byla i její podoba: útočné i obranné operace získaly dvojnásob na důležitosti, protože válčení přineslo konfrontaci politických ideologií – západní pojetí demokracie a komunismu se utkalo s fašismem a nacismem.

První tři roky se nesly ve znamení rychlých úspěchů Osy, jež v okupovaných* státech nastolovala vládu tvrdé ruky. V roce 1942 se válčilo na čtyřech světadílech, ušetřena zůstávala pouze Amerika. Třetí Říše se v té době rozprostírala od francouzského pobřeží Atlantiku* až k branám Moskvy. Itálie napadla Balkán* a Libyi, čímž rozpoutala pouštní* válku. Po útoku Japonců na Pearl Harbor* v prosinci 1941 byly do války vtaženy i Spojené státy americké, a boje tak získaly světový rozměr. Roku 1942 už Japonsko ovládalo území od Barmy až po ostrovy v Tichém oceánu. Tento rok však zároveň znamenal zásadní zlom:

z iniciativy zejména USA a SSSR se Spojenci vší silou vrhli do válečného zápolení, načež se jim podařilo otočit poměr sil až k samotnému vítězství v roce 1945.

Množství lidských zdrojů a vojenských prostředků, které proti sobě znepřátelené strany použily, dosáhlo nevídaných rozměrů. Zásobování 90 milionů vojáků se podřídila téměř všechna hospodářská odvětví a zákopovou válku upozadil nástup nových technických vymožeností: letadel*, masivního bombardování, radarů*, ponorek, prvních řízených střel (německé V1* a V2) a atomové bomby*.

Použití těchto vynálezů částečně vysvětluje obrovské množství ztrát* – odhaduje se 55 až 60 milionů obětí* (vojáků i civilistů), což je šestkrát více než v 1. světové válce. Přesný počet je obtížné určit, přesto toto číslo nahání hrůzu: za šest let zmizelo tolik lidí, kolik jich v současnosti žije například ve Francii. To znamená, že každý den bylo z mapy vymazáno město o velikosti 21 tisíc obyvatel.

[Popis k obr. na str. 5]: Město Coventry po útoku.

ZDÁNLIVÁ STABILITA (1918 – 1929)

Od roku 1945 – a zejména během Norimberského procesu*, kde byli souzeni váleční zločinci – si lidstvo klade otázku, jaké důvody vedly k tak hrůznému konci. Až vědecké bádání pomohlo osvětlit komplikovanou příčinu světového konfliktu. V současné době historici předpokládají, že roky 1914 a 1945 spolu těsně souvisejí a že 2. světová válka byla vyústěním složité souhry událostí z tohoto období. Francouzští dějepisci proto někdy pro tato léta používají označení „třicetiletá válka“, přičemž příhodnosti tohoto názvu nasvědčuje i fakt, že mnozí vojevůdci bojující ve druhé světové válce se účastnili už války první. Patří mezi ně Francouz de Gaulle*, Američané Patton* a MacArthur*, Brit Montgomery* i Němci Rommel* a Göring*.

Nové rozdělení sil v Evropě

Rozličné mírové smlouvy podepsané po 1. světové válce znamenaly pro Evropu výrazné změny. Poražené země se musely vzdát části svého území: Osmanská říše se k tomu zavázala 11. dubna 1920 Sèvreskou smlouvou, Rakousko-Uhersko 19. listopadu 1919 smlouvou Saint-Germainskou. Vzniklo tak mnoho nových států, mezi jinými i Rakousko a Československo. Rozloha Maďarska se snížila o 70 %, zmenšilo se i Bulharsko. Vítězné Srbsko, v němž se odehrál incident vedoucí k válce, bylo začleněno do Království Srbů,

Chorvatů a Slovinců, z něhož v roce 1929 vzniklo Království Jugoslávie. O kus dál na východ si Rusko s Polskem po prudkých roztržkách rozdělily Řízkým mírem (1921) Ukrajinu.

Versailleská dohoda byla podepsána 28. června 1919 po složitých vyjednáváních, z nichž bylo vyloučeno Německo, a uvalila na tento stát finanční, vojenské a územní sankce. Tato země, které se po zániku Druhé říše* začalo říkat Výmarská republika, byla uznána vinnou z rozpoutání války, odsouzena k placení reparací vítězům a demilitarizována (v armádě mohlo sloužit nanejvýš 100 tisíc mužů). Francii připadlo zpět Alsasko a Lotrinsko, o něž přišla v roce 1870, Belgii Němci přepustili oblast okolo měst Eupen a Malmédy. Na východě se Poznaňsko a část Pruska začlenily do Polska, a to díky tomu získalo přístup k moři tzv. Gdaňským koridorem. Nakonec bylo dohodnuto, že Sársko bude po následujících patnáct let spravovat nově vzniklá mezinárodní organizace.

Mezinárodní společenství si uvědomovalo nezměrné materiální škody i ztráty na životech, a tak souběžně s podepisováním mírových smluv vyvstala myšlenka, že válečné krveprolití se už nesmí opakovat. Z iniciativy prezidenta USA Wilsona proto v roce 1920 vznikla Společnost národů, předchůdce OSN*, mající za cíl zajistit územní nedotknutelnost a politickou nezávislost členských států proti vnější agresi. K řešení neshod se měly využívat mírové prostředky, a pokud by se mýjely účinkem, měly na řadu přijít ekonomické sankce. Ve své vlasti ovšem Wilson narazil. Kongres americkému prezidentovi vytkl, že se až příliš angažuje v mezinárodním dění, a odmítl schválit přístupové smlouvy. Spojené státy tedy do Společnosti národů nevstoupily a začaly vést politiku izolacionismu.

Diplomaté nicméně ve své práci pokračovali. Usmířovali národy a obnovovali mezinárodní rovnováhu. Na konferenci ve švýcarském Locarnu v říjnu 1925 bylo mimo jiné dohodnuto, že Německo na hranicích s Francií a Belgií zachová *status quo*, na což dohlédne Velká Británie a Itálie. Pakliže se Německo pokusí demilitarizované území opět obsadit vojáky, bude proti němu zakročeno silou. V Locarnu se také jednalo o přístupu Německa do Společnosti národů, k čemuž o rok později skutečně došlo, a Francie tu podepsala spojenecké dohody s Polskem a Československem. Sled mírových iniciativ završil Briand-Kelloggův pakt, který 27. dubna 1928 podepsalo šedesát zemí. Signatáři (mezi nimi i USA a SSSR) se v něm zavázali, že k řešení sporů nebudou používat válečné prostředky.

Situace v hospodářství

Ať už z války vyšly vítězně, nebo ji prohrály, čelily země po celé Evropě závažným finančním problémům.

V Rusku byla léta následující po Říjnové revoluci r. 1917 poznamenána jednak občanskou válkou mezi Rudou armádou a Bělogvardějci, probíhající až do roku 1921, jednak do r. 1923 postupným vznikáním SSSR, jehož výsledkem bylo připojení Ukrajiny, Běloruska a Zakavkazska k Rusku. Režim musel čelit hospodářské bídě, která mezi lidmi vyvolávala značnou nespokojenost. Lenin utužoval svou diktaturu, aby však zlepšil situaci v zemi, snížil neomezenou kontrolu státu nad ekonomikou tím, že zavedl Novou ekonomickou politiku (NEP); ta se uplatňovala až do r. 1929. Když v roce 1924 zemřel, vlády se chopil Stalin*. Japonsko, podporující v první světové válce státy Dohody, bylo bojů zcela ušetřeno. Zatím váhalo, zda se chopit zbraní nebo spíše vést diplomatický dialog se západními zeměmi, jedno však bylo jisté: Japonce lákala expanze do Asie.

Hospodářství Velké Británie a Francie byla na rozdíl od země vycházejícího slunce kvůli válečnému soupeření v troskách, část francouzského průmyslu byla zcela zničena. Naprostou nadvládu nad ostatními získaly Spojené státy americké, a to díky půjčkám, které poskytovaly svým někdejšími evropským spojencům, procházejícím právě obdobím velké inflace. Američané rychle přebudovali zbrojovky na jiné druhy výroby a začali směřovat k nekompromisnímu kapitalismu, pro který bylo příznačné intenzivní zemědělství, zefektivňování technologických postupů a pásová výroba (taylorismus). Ford ve svých továrnách začal používat metodu zvanou příznačně po něm – fordismus: platil dělníkům takovou mzdu, aby si sami mohli koupit vlastní ford. USA vedly politiku izolacionismu, obrovskými investicemi se však podílely na obnově Evropy, a upevňovaly tak svou ekonomickou převahu.

Nové výrobní metody byly zaváděny i do evropských továren, průmysl se „amerikanizoval“. Investice plynuly ponejvíce do Německa, kde ovšem v roce 1923 vypukla hluboká inflační krize. Německá marka prudce oslabovala. Systém splácení enormních válečných reparací byl r. 1924 upraven plánem Američana Dawese tak, aby se Německu zajistila prosperita, a začalo se používat nové platidlo, zvané říšská marka.

V roce 1927 drželi Američané v Německu 70 % veškerého zahraničního kapitálu a zdejší kapitalistická ekonomika se rychle zotavovala. Ve všech zemích se postupně prosazoval kapitalistický systém hospodářství a jeho příznivci mohli s úlevou konstatovat, že v Evropě nehrozí šíření revolučních myšlenek ze SSSR. Rozvíjela se velká industriální uskupení, například hutnické a chemické koncerny (německy *konzerne*).

Vzestup extremistických hnutí

Zatímco ti šťastnější zapomínali na traumata 1. světové války během „zlatých“ dvacátých let, dělnická třída a váleční veteráni získávali navzdory slibům vlád dojem, že z nově nabývané prosperity těží všichni, jen ne oni. Krajní pravice se utkávala s komunisty na častých veřejných shromážděních v Itálii, v Německu (zde se komunistům do r. 1919 říkalo Spartakovci) a v menší míře také ve Francii, kde se komunistická strana zrodila v prosinci 1920 během socialistického sjezdu v Tours. Mír byl opravdu křehký. Mírové smlouvy podepsané po r. 1918 neřešily choullostivou otázku soužití národů, což ovšem byla jedna ze základních příčin první světové války, a ani nezklidnily nacionalistické nálady. Ty se objevily poprvé ke konci 19. století a dohody je naopak jen více rozvášnily.

Roku 1919 tak získali Italové sužovaní hospodářskými obtížemi dojem, že jsou okrádáni a klamáni tradičními politickými stranami, neschopnými řešit hospodářskou krizi a získat zpět ztracené provincie Tridentsko a Istrii. Zde žily početné italské menšiny a státy Dohody přislíbily, že je Itálii vrátí za pomoc během války. Benito Mussolini* založil nejprve 23. dubna 1919 první bojové svazky, nazvané *fascii*, a poté v roce 1921 Dělnickou unií práce. „Fašistická“ partaj násilím potlačovala dělnické protesty, které se stále častěji objevovaly. Získala si tak důvěru buržoazie, průmyslníků, armády i policie, což Mussoliniho ke konci r. 1922 vyneslo k moci, když ho král Viktor Emanuel III. jmenoval předsedou vlády. V Německu zůstávala Výmarská republika synonymem pro ponížení plynoucí z válečné porážky a pro nespravedlivé podmínky vnucené versailleským diktátem. Němečtí občané ovšem tento neúspěch nepřisuzovali vojákům (k těm po uzavření míru v r. 1918 chovali úctu), ale politikům. Krajní pravicové strany tu, podobně jako v ostatních zemích, nacházely stoupence zejména v řadách válečných veteránů. Jedním z nich byl i Adolf Hitler*. V únoru 1920 založil „nacistickou“ Národně socialistickou německou dělnickou stranu (NSDAP) a za pomoci přítele Ernsta Röhma, který se s pozdějším Vůdcem znal už od roku 1919, zřídil stejného roku také úderné oddíly *Sturmabteilung* (SA). Jejich členové se poznali podle hnědých košil a řídil je Göring*.

Mussoliniho rychlý vzestup až na samý vrchol italské politické moci, stejně jako i celá jeho osobnost, udělaly na Hitlera velký dojem a inspirovaly ho, aby sám uskutečnil pokus o státní převrat. Puč se měl odehrát v listopadu 1923 v Mnichově, byl však špatně připravený a postavily se proti němu tradiční pravicové strany, proto nakonec skončil nezdařen. Nacistická strana byla zakázána a Hitler odsouzen k pěti letům žaláře.

[Popis k obr. na str. 10]: Křišťálová noc, listopad 1938.

Zrození nacismu

Věznění trvalo nakonec jen 13 měsíců a Hitler* během nich začal psát politicky laděný *Mein Kampf*. Rozebírá v něm myšlenky, jež byly v Německu rozšířené už za vlády Viléma II. (nadřazenost „čisté“ árijské rasy), a popisuje vizi „nového řádu“: ta na rozdíl od komunistické teorie třídního boje propaguje teorii nerovnosti mezi lidmi a rasami. Považoval za nutné vytvořit nový „životní prostor“ potřebný k tomu, aby se mohla realizovat zamýšlená nadvláda árijské rasy. V nově dobytých územích na Východě je třeba, jak sám píše, „přesídlit“ neárijské obyvatelstvo, aby se zabránilo míšení árijské krve s neárijskou. „Podřadné rasy“ měly být černoši, Slované, Romové, Asiaté a zejména Židé*.

V soukromí se Hitler zmiňoval, že je vždy důležité vytyčit si jasného nepřítele, k čemuž se mu hodil v té době v Evropě všeobecně tolerovaný antijudaismus. Tento názorový směr ovšem nevymysleli nacisté, jak by se mohlo zdát: místo antijudaismu se často používá slovo antisemitismus, které se poprvé objevilo v roce 1879. S protižidovskými projevy se setkáváme už ve starověku a později především ve středověké křesťanské Evropě, kdy byli Židé z různých důvodů utlačováni a zabíjeni ve Francii, Německu, Anglii a Rusku – Rusové tomuto vraždění začali říkat *pogromy*. Ve 13. století dokonce museli na oblečení nosit přišité rozlišovací znamení – kolečko ze žluté látky. Povolání, která nesměli vykonávat, bylo čím dál víc a objevovaly se první městské části vyhrazené pouze pro tuto etnickou menšinu. Podle benátské židovské čtvrti *ghetto* se těmto čtvrtím začalo v roce 1516 říkat *ghetta**. V průběhu staletí tak Židé začali být považováni za jakési „podlidi“, na něž ostatní svalovali vinu za všechny špatnosti, za „parazity“ či „lidskou skvrnu“ moderní vyvíjející se společnosti. Tyto názory se v Evropě projevovaly zejména v 19. století, v době poznamenané průmyslovou revolucí a vznikem buržoazní třídy mající velmi blízko k nacionalistickým myšlenkám, a doprovázelo je vydávání mnoha spisů s protižidovskou tematikou. K odvěké zatrpklosti pramenící z náboženských důvodů se ještě přidal odpor ryze světský. Příkladem toho je Dreyfusova aféra (1894 – 1899). Francouze rozdělila na dva znesvářené tábory, sestávající z lidí různého životního přesvědčení, a ve společnosti zanechala hluboké rány.

Symbols i metody světského antijudaismu převzala perzekuce za nacismu: Židé museli nosit žlutou hvězdu, docházelo k pogromům (Křišťálová noc v listopadu 1938), vydávaly se protižidovské zákony a vzniklo Varšavské* ghetto, do něhož bylo v roce 1941 uzavřeno půl milionu polských Židů. Nicméně až do roku 1929 zůstal *Mein Kampf*, v němž se pozoruhodně přesně popisuje osud budoucí Evropy, téměř bez povšimnutí. Nacistická strana i její teze zůstávaly na pokraji všeobecného zájmu až do chvíle, kdy se zhroutila světová ekonomika.

[Popis k obr. na str. 11]: Kontrola civilistů ve Varšavském ghettu.

VELKÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE (1929) A TRIUMF EXTREMISTICKÝCH STRAN (1929 – 1939)

Kapitalismus, tolik vychvalovaný mocnou Amerikou, dosáhl svých mezí 24. října 1929. Tohoto dne, označovaného později jako Černý čtvrtek, se zhroutila newyorská burza. Zneužívání bankovních půjček vedlo ke znehodnocení peněz a k nedůvěře akcionářů a spotřebitelů. Ekonomická krize se brzo přelila i do zbytku světa.

Reakce Ameriky a destabilizace demokratických režimů

V roce 1932 byl do prezidentského křesla zvolen Franklin Roosevelt*. Situaci v Americe se pokusil řešit souborem ekonomických a sociálních opatření nazvaných New Deal (Nový úděl). Zároveň rozvíjel mezinárodní vztahy a snažil se bránit expanzionistické politice Tokia v Asii a Pacifiku*. Krize se nevyhnula ani Japonsku*. Sílil tu vliv vojenských stran, které roku 1931 iniciovaly útok na Mandžusko. Američtí bankéři v té době už stáhli svůj kapitál investovaný v Evropě.

Krize rychle destabilizovala a ochromila demokratické režimy v Evropě. Vládám se nedařilo najít žádné řešení, v důsledku čehož sílila extremistická hnutí vzniklá po 1. světové válce. Ve Velké Británii založil sir Oswald Mosley r. 1932 Britskou unii fašistů, jež se výrazně inspirovala italským fašismem* (černé košile, násilné akce) a později i Hitlerovými rasistickými hesly. Faktický konec pro toto sdružení ovšem znamenal zákon o veřejném pořádku (1936), který členům politických stran zakazoval nosit uniformy a pořádat veřejné manifestace. Ve Francii se 6. února 1934 pokusila zmocnit vlády organizace Ohňové kříže pod vedením plukovníka François de Laroque. Nicméně tomuto krajně pravicovému uskupení, složenému zejména z válečných veteránů, se nakonec státní převrat nezdařil. Laroque totiž ctil zákony, a proto odmítl, aby se při přebírání moci použilo násilí. To ve svém důsledku znamenalo neúspěch celé akce. Část příslušníků Ohňových křížů tento postup rozhořčil, a proto si vytvořili vlastní seskupení, nazvané Cagoule. Od roku 1936, kdy se k moci dostala Národní fronta (vládla od července 1936 do dubna 1938) plnicí sociální požadavky většiny francouzské populace, se Cagoule pokoušela destabilizovat stát sérií vražedných atentátů (1937). Ačkoli se později rozpadla, mnoho vůdců milic (tj. kolaborantské policie podléhající vládě ve Vichy*) pocházelo právě z ní.

Rok 1929 také znamenal převratné změny v SSSR. Stalin* stál od této doby v čele strany sám a měl neomezenou moc. Místo politiky NEPu začal uplatňovat kolektivizaci,

v rámci níž první projev stalinského teroru představovala „dekulakizace“. Kulaci byli soukromí zemědělci, a i když jich nebylo mnoho, vlastnili obrovský majetek. Uskutečňovala se plánovaná industrializace, neustále se zvyšovaly plány výroby, avšak téměř nikdy se neplnily. Brzy se ukázalo, že nový systém příliš nefunguje. Stalin* nato r. 1934 prohlásil, že příčinou neúspěchu je byrokratický aparát. Kvůli němu údajně vypukl v roce 1936 na Ukrajině hladomor a zahubil miliony lidí. Stalin si přivlastnil naděje vzešlé z Říjnové revoluce: kultura, hospodářství, armáda, to všechno bylo díky sílícímu vlivu tajné policie pod jeho kontrolou. Zvyšoval se počet lidí, kteří byli posíláni do gulagů, a množily se politické popravy. Vlny čistek uvnitř komunistické strany a Rudé armády probíhaly až do r. 1938.

Nástup Hitlera

Krise nejrychleji a nejvážněji zasáhla Německo. Od roku 1929 přestali Američané investovat do zdejšího průmyslu, výroba i ceny prudce klesaly, banky zaznamenávaly úpadek a cizinci stahovali svůj zbylý kapitál. Země byla na pokraji zhroutení. Hitler* se za těchto podmínek rozhodl oživit nacistickou partaj, k níž se se vzrůstající nezaměstnaností (6 milionů lidí bez práce v roce 1933) přidávalo stále více lidí. Ve všeobecných volbách v červenci 1932 získala NSDAP, těšící se finanční podpoře velkých průmyslových podniků, 37 % hlasů. Hlasovali pro ni většinou dřívější stoupenci tradiční pravice, ta teď obdržela pouhých 8 %. Výrazné zlepšení zaznamenala s 16 % také strana komunistická. Vzhledem k tomu, že tradiční konzervativní pravice neuspěla a komunisté nebezpečně posílili, rozhodl se prezident Výmarské republiky, maršál Hindenburg, jmenovat v lednu 1933 na post kancléře (německého premiéra) Hitlera, ačkoli jeho NSDAP neměla v Reichstagu (parlamentu) většinu. Jmenování umožnily politické manévry Franze von Papena, jenž doufal, že bude Hitlera potají ovládat – to se ovšem mýlil. Hitler sice sestavil vládu sestávající povětšinou ze zástupců tradiční pravice – nacisté řídili pouze dvě ministerstva, z nichž jedním bylo ministerstvo vnitra – brzy ale nechal parlament rozpustit. Nové volby byly vyhlášeny na 5. března. Týden před tímto dnem došlo k požáru Reichstagu, a přestože ho zosnoval Göring*, obvinění padlo na komunisty. Tento incident posloužil jako záminka, aby byla komunistická strana postavena mimo zákon. Nejhorlivější z jejích přívrženců byli zatčeni a uvězněni v prvních koncentračních* táborech a komunističtí poslanci přišli o mandáty. Dne 23. března pravice odhlasovala Hitlerovi neomezenou moc, 26. dubna vznikla státní policie zvaná gestapo* a v červenci se NSDAP stala jedinou povolenou stranou. Výmarská republika se za šest měsíců proměnila v Třetí* říši. Jednotky SA, vedené od roku 1930 Röhmem, nastolily atmosféru teroru a násilí a potlačovaly jakýkoli odpor. Pomocí všech nástrojů propagandy

dával Hitler neúnavně najevo, že odsuzuje diktát z Versailles, že sláva Třetí říše potrvá tisíc let a že za současnou situaci v zemi jsou zodpovědní Židé. Všechny knihy označené za „pokleslé“ byly zanedlouho nato zakazovány, ničeny a páleny. Z Německa emigrovala inteligence, pro svůj židovský původ například i vědec Albert Einstein.

V roce 1934 nechal Hitler během Noci dlouhých nožů odstranit Röhma a šéfy SA. Postarala se o to druhá polovojenská nacistická organizace – jednotky SS*, založené r. 1923. Protikapitalistické myšlenky příslušníků SA, stejně jako jejich ambice stát se národně-sociální armádou, zneklidňovaly Wehrmacht i průmyslníky, jež pro nový režim představovali životně důležitou oporu. Průmyslovým baronům se zamlouvalo, že si Hitler dokázal naklonit dělnickou třídu, a jejich podpora hrála při zlepšování hospodářské situace Třetí říše zásadní roli. První v řadě „kroků vedoucích ke zlepšení“ byly velké pracovní zakázky, jejichž cílem bylo rychle snížit počet nezaměstnaných.

První tři roky Hitlerovy vlády proběhly ve znamení intenzivní nacifikace všech odvětví. Na ně navázalo období působivých masových demonstrací, řízených ministrem propagandy Goebbelsem. Otevíraly se nové koncentrační tábory a perzekuce ras označených za „podřadné“ – Židů*, Romů a Slovanů, jakož i společensky nevhodných skupin – mentálně a fyzicky postižených, nemocných upoutaných na lůžko a homosexuálů, dostala řád a nabyla na intenzitě.

Co se týče mezinárodní politiky, podepsalo Německo po vystoupení ze Společnosti národů r. 1933 několik bilaterálních smluv se svými sousedy, mimo jiné i s Polskem, čímž se měl destabilizovat systém spojeneckých dohod iniciovaný Francií. Hitlerovské Německo se zároveň snažilo ukázat přívětivou tvář (Olympijské hry 1936) a usilovalo o vytvoření protisovětského svazku se západními mocnostmi. Nicméně od roku 1936 se pod Führerovým vedením začalo připravovat na válku, jejímž cílem bylo dobýt životní prostor popsany v *Mein Kampf*.

Válečná logika Třetí říše

Od roku 1935 obnovil Hitler* brannou povinnost a v dubnu 1936 obsadil demilitarizované Porýní, čímž porušil Versailleskou dohodu a smlouvy z Locarna. Jejich signatáři na tuto skutečnost ovšem nijak nezareagovali. Tehdy nabyl Hitler dojmu, že Francie ani Velká Británie se nepostaví proti jeho expanzionistickému tažení na Východ. Díky dodávkám surovin ze SSSR, Švédska a Švýcarska si Říše byla schopna vybudovat letectvo*; německý průmysl vyráběl civilní letadla konstruovaná tak, aby se na ně později dala přimontovat vojenská zařízení. V roce 1936 započal nový čtyřletý plán, jehož cílem byly

bezprostřední přípravy na válku. Zbrojovky začaly pracovat na plné obrátky a vývoj náhražkových surovin (*Ersatz*) měl Německu zaručit soběstačnost v případě, že by muselo čelit pozemské či námořní bloádě. Na mezinárodním poli navázal Hitler přátelské styky s fašistickými režimy. Mussolinimu*, který snil o koloniálním impériu, poskytl prostředky k dobývání Etiopie. Několikrát se spolu setkali, Společnost národů na to však vůbec nereagovala. Od července 1936 pomáhali ve Španělské občanské válce prosadit režim autoritářského generála Franca. Německé letectvo (legie Condor) za tímto účelem bombardovalo republikánská města, mezi nimi v dubnu 1937 i Guernicu, kde přišly o život i ženy a děti. V roce 1937 mezi totalitní státy Osy patřily Itálie, Německo a Japonsko, sdružené v protikomunistickém Paktu proti Kominterně. Japoncům dodalo toto spojení sebevědomí, a tak ve stejném roce zaútočili na Čínu*. V Itálii se utužoval Mussoliniho režim – od roku 1938 uplatňoval protižidovské teorie a postupně získával nad vším kontrolu.

Zastrašování zabíralo, a tak Hitler usoudil, že nadešel správný čas k anexi území určených k vytvoření Říše, kde by našli domov všichni Němci „čisté krve“. V r. 1934 se rakouští nacisté pokusili ve Vídni o státní převrat. Ač přitom přišel o život kancléř Dollfuss, jejich snaha byla neúspěšná. V roce 1938 Wehrmacht navzdory paktu o neútočení, podepsaném o dva roky dříve, rakouské území zabral (*Anschluss*). Paříž a Londýn se zmohly jen na ústní protest.

Hitler ale stále neměl dost. Dne 29. září 1938 podepsal s Francií a Velkou Británií Mnichovskou* dohodu, jejímž důsledkem byla anexe Sudet, kde žila početná německá menšina. Přestože toto bylo v rozporu s Locarnskými dohodami (viz str. 8), premiéři Velké Británie a Francie, Chamberlain a Daladier, byli doma nadšeně přivítáni jako mírotvůrci. Nikdo si ani v nejmenším nepřál novou válku. Mír zůstal zachován, leč cena byla vysoká. Winston Churchill* si kladl otázku, zda je tato touha po míru oprávněná. Cožpak nedávala Hitlerovi volnou ruku k dalším dobytelským choutkám? Už 15. března 1939 se ukázalo, že měl pravdu: německé jednotky vpochozovaly do Prahy a Československo bylo rozděleno. Itálie o třináct dní později zahájila invazi do Albánie (viz Balkán). 30. července apeloval Hitler na Polsko ve věci tzv. Gdaňského koridoru, oblasti, kterou si v zájmu německé národní jednoty nárokoval.

VÁLKA (1939 – 1945)

Za dosud nevyjasněných okolností, které jsou dodnes předmětem sporů, podepsal Stalin 23. srpna 1939 s nacistickým Německem pakt o neútočení, jenž předpokládal rozdělení Polska a pobaltských zemí. Hitler měl zabrat Litvu, Sovětskému svazu mělo připadnout

Estonsko, Lotyšsko a také Finsko. (Poslední z uvedených států napadli Sověti 30. listopadu, odpovědí jim však byla urputná obrana.) Na Sovětsko-německý pakt, zaručující Hitlerovi klid na Východě, jako první doplatilo Polsko. 1. září ho začal zabírat Wehrmacht od západu, 17. září Rudá armáda od východu. Francie, vázaná k Polsku spojeneckými dohodami podepsanými v Locarnu, se přestala obávat války a na událost zareagovala tak, že vyhlásila mobilizaci. Tamější noviny se zamýšlely nad otázkou, kterou si kladlo mnoho Francouzů: opravdu je nutné, aby kvůli Gdaňskému koridoru umírali lidé? Spolu s Velkou Británií, která byla Polsku taktéž zavázána, vyhlásila Francie Německu 3. září válku. Mussolini* usoudil, že Itálie není ještě dostatečně připravená, a tak ve stejný den vyhlásil neutralitu, i když jeho kontakty na Německo byly zřejmé.

Ačkoli Polsko napadli i Sověti, Sovětskému svazu díky dlouholeté tajné práci Stalinových diplomatů v západních zemích nikdo válku nevyhlásil.

[Mapka na str. 16]:

NIZOZEMÍ

BELGIE

L.

S.

FRANCIE

DÁNSKO

ŠVÉDSKO

NĚMECKO

Rýn

Labe

Dunaj

Berlín

Mnichov

ŠVÝCARSKO

ITÁLIE

JUGOSLÁVIE

MAĎARSKO

Budapešť

RUMUNSKO

RAKOUSKO

Vídeň

Praha

Slovensko

POLSKO

Varšava

Visla

VÝCHODNÍ PRUSKO

BALTSKÉ MOŘE

LITVA

SSSR

ÚTOKY HITLEROVSKÝCH VOJSK (1936–1939)

Hranice v roce 1933, stanovené mírovými smlouvami z r. 1919

Německo v roce 1933

Remilitarizace Porýní

Anektováno Německem v roce 1938

Anektováno Maďarskem v roce 1938

Okupováno Německem v dubnu 1939

Invaze do Polska v září 1939

Linie dělící Polsko podle Sovětsko-německého paktu

[Popis k mapě na str. 17]: Fronty v Evropě v letech 1941 a 1944.

[Mapka na str. 17]:

PORTUGALSKO

ŠPANĚLSKO

Gibraltar

Casablanca

Alžír

Paříž

Řím

Malta

Berlín

Vídeň

ŠVÉDSKO

Budapešť

Varšava

Bělehrad

Sofia

Leningrad

Bukurešť

Kyjev

Moskva

Charkov

Stalingrad

TURECKO

Kypr

EGYPT

El Alamein

Suez

SÝRIE

IRÁK

Linie postupu Němců v SSSR – listopad 1941

Linie nejzazšího postupu Němců – listopad 1942

Protiútoky a vylodění Spojenců – listopad 1942

Německé území ztracené

v roce 1943

v roce 1944

Fronta v

prosinci 1943

prosinci 1944

Vylodění Spojenců

v roce 1943

v roce 1944

[Popis k obrázku na str. 18]: Propagandistický leták maršála Pétaina, 1940–1941.

[Popis k mapce na str. 19]: Hitlerovská Evropa v červnu 1941.

[Mapka na str. 19]:

[tabulka v levém horním rohu]:

Německo
Anexe Rakouska, Sudet a Alsaska-Lotrinska
Území okupovaná v roce 1939
Území okupovaná v roce 1940
Území okupovaná v roce 1941
Itálie
Satelitní státy Osy
Spojenci
Neutrální státy
Rozdělení Jugoslávie

[tabulka v pravém horním rohu]:

SSSR
Anexe v roce 1939
Anexe v roce 1940
Velká Británie
Území ovládané Brity
Území kontrolované anglickou armádou

VELKÁ BRITÁNIE

FRANCIE

ALŽÍRSKO

TUNISKO

BELGIE

NORSKO

DÁNSKO

Slovinsko

Malta

LIBYE

ŠVÉDSKO

Chorvatsko
Srbsko
Černá Hora
Makedonie
ALBÁNIE
ŘECKO
BULHARSKO
RUMUNSKO
MAĎARSKO
SLOVENSKO
POLSKO
Litva
Lotyšsko
Estonsko
FINSKO
Moskva
Konstantinopol
TURECKO
Kréta
Kypr
EGYPT
SÝRIE
Suez
LIBANON
IRÁK
ARÁBIE

Od podivné války k válce bleskové: vítězství Osy (1939–1941)

Ve Francii od září 1939 započala podivná* válka. Britové Francouzům postupně pomáhali posilovat Maginotovu* linii, táhnoucí se až na východ země. Poláci sváděli hrdinné boje, ovšem proti německé taktice bleskové války (blitzkrieg*) nic nezmohli. Varšava padla 26. září. Zatímco v Paříži burcovala propaganda řízená dramatikem Jeanem Giraudouxem, že francouzští vojáci budou v Německu na Siegfriedově linii slavit vítězství, začátek konfliktu se podobal spíš absurditě. Po několik měsíců stály obě znepřátelené strany proti sobě, aniž by

mezi nimi došlo k boji. Protože nejdůležitější složky německé armády se tou dobou nacházely v Polsku, francouzsko-britské složky mohly situace využít – ale nevyužily, nad čímž Hitler sám veřejně projevil údiv.

V dubnu vpadnul Wehrmacht do Dánska a Norska, ty kapitulovaly. Skupině francouzských a britských vojáků se ovšem podařilo získat kontrolu nad norským Narvikem, který byl důležitý kvůli zásobování železnou rudou. Dokonale vyzbrojená německá vojska byla připravena na invazi do Holandska, Belgie a Francie. Spojence překvapili 10. května rychlým a ničivým útokem, jehož základ tvořily tanky*. Opět tu byl blitzkrieg* a pro Francouze znamenal drtivou porážku. Britští vojáci se stáhli do dunkerqueské* kapsy a na konci května byli loděmi evakuováni. Počátkem června Spojenci evakuovali i jednotky z Norska. De Gaulle* se uchýlil do Británie, kde ho přijal Winston Churchill zastávající od 10. května post premiéra; 18. června přednesl francouzský generál projev* na podporu odboje a začal budovat odbojové hnutí Svobodní* Francouzi (Forces françaises libres). 22. června bylo podepsáno příměří a Francie byla rozdělena do dvou zón – na severu se nacházela oblast okupovaná a spravovaná Němci (viz kapitola Okupace Francie), na jihu „svobodná“ zóna v čele s maršálem Pétainem, jehož vláda se sídlem ve Vichy* začala s Německem téměř okamžitě kolaborovat.

Jedinou svobodnou zemí v Evropě schopnou postavit se nacistům tak zůstala Velká Británie. V Bitvě* o Anglii Luftwaffe* neuspěla proti RAF*, a tu se ukázalo, že i blitzkrieg má své slabé stránky. Německo se pokusilo ochromit Británii bloádou, čímž rozpoutalo Bitvu* o Atlantik.

Mussolini* se nemohl dočkat, až se bude moci postavit po bok vítězů, a proto 10. června 1940 vtáhl Itálii do války. V říjnu téhož roku se jeho jednotky pokusily dobýt Řecko*. Zaznamenávaly však jeden neúspěch za druhým, a proto musel zasáhnout Hitler. Poté, co si německá vojska podmanila málo stabilní Jugoslávii, ovládli Hitlerovi vojáci řecké území nejprve po Atény a později až po Krétu (květen 1941). Německo se tehdy zdálo nepřemožitelné.

Nadšen z úspěchů svých armád, rozhodl se Hitler zaútočit na SSSR. S pětíměsíčním zpožděním způsobeným manévry v Řecku tak 22. června započala operace Barbarossa*. Němci opět nemilosrdně postupovali taktikou blitzkriegu*, avšak tentokrát to bylo naposledy. Civilní obyvatelé, zejména venkované, na Němce pohlíželo často jako na osvoboditele (především na Ukrajině). Netušili, že Hitler považuje Slované za „podřadnou rasu“. Postupující vojenské jednotky, které se někdy samy dopouštěly masakrů na civilistech, byly následovány jednotkami SS*. Jejich příslušníci byli skuteční katové, krutě se chovali zejména

k Židům*. Vojenské tažení se záhy proměnilo ve vyhlazovací výpravu (viz Šoa*). Situace sovětských válečných zajatců byla děsivá, protože Sovětský svaz nepodepsal Ženevské konvence. Jednalo se s nimi tím nejhrůznějším způsobem, úmrtnost byla vysoká. K Němcům se zrodil pocit hluboké nenávisti, jenž se naplno projevil později během osvobozování.

Na konci roku 1941 ovládali Němci tři čtvrtiny Evropy, kontrolovali území od Volhy až po Pyreneje. Do okupovaných* zemí byly nasazovány loutkové vlády a zdejší hospodářství plně sloužilo německé válečné mašinérii. Zdálo se, že dobývání „životního prostoru“ je u konce. V lednu 1942 nacisté rozhodli o „konečném řešení židovské otázky“ (viz Šoa). Perzekuce Židů a dalších osob označených Hitlerovou „vyvolenou rasou“ za „podřadné“ se proměnila v organizovanou genocidu. Stovky tisíc lidí po celé Evropě nastupovaly do vlaků, které je deportovaly do vyhlazovacích táborů*. Tady byli hubeni v plynových komorách.

Zatímco kontinentální Evropa trpěla pod nacistickým jhem, zaútočilo Japonsko* ovládané militantními složkami 7. prosince 1941 na americký Pearl Harbor*. Touto událostí začala Bitva o Pacifik*, během níž Japonci s nebyvalou krutostí zacházeli s válečnými zajatci i civilisty. Ač se Američané až dosud válce úzkostně vyhýbali, nyní do ní s vervou vstoupili a postavili se Ose. Vzápětí Americe vyhlásil válku Hitler*, a konflikt tak získal světový rozměr.

Konflikt nebyvalého rozsahu si žádal výjimečné úsilí, čemuž Spojené státy rychle přizpůsobily své hospodářství. Automobilky v Detroitu byly rychle přestavěny na zbrojovky chrlící zbraně, munici, tanky a letadla. Továrny v Sovětském svazu, přesunuté ve spěchu před blížícími se německými vojsky, byly brzo schopné zásobovat Rudou armádu výkonným materiálem. V roce 1942 se poměr sil začal obracet. Po sérii vítězství Osa utrpěla první porážky: Japonsko v Bitvě o Midway* (1942), Wehrmacht v bitvě o Stalingrad* (zima 1942 – 1943) a u El Alameinu* (listopad 1942). Toto byl skutečný zvrat ve válce. V mnoha zemích vznikala odbojová* hnutí, ve Francii zejména z iniciativy De Gaulla*, který podobně jako Churchill* či Roosevelt* požadoval úplnou kapitulaci nepřítele a návrat okupovaných území.

Ohrožit pozice Němců v jižní Evropě mělo vylodění* v Severní Africe v listopadu 1942 a vylodění na Sicílii v červenci 1943. Druhá z akcí zároveň zahájila tažení* Itálií, jež mělo za úkol sesadit Mussoliniho*. V celé Evropě pracovala odbojová hnutí, horečně provádějící sabotáž. O jejich zásobování se parašutistickými výsadky starali Spojenci, kteří na oplátku dostávali informace o pohybech nepřítele. Sověti rychle postupovali na východní* frontě, Američané urputně dobývali zpět ztracené ostrovy v Tichém* oceánu. Čím více se přibližovali k Japonsku, tím intenzivnější bylo jejich úsilí.

Zhroucení Osy (1944 – 1945)

Osudovým okamžikem se pro Německo stal 6. červen 1944, kdy se Spojenci pod velením generála Eisenhowera vylodili v Normandii*. Operace byla usnadněna činností francouzského odboje, jehož jednotlivé buňky se od února 1944 spojily v organizaci zvané Francouzské vnitřní síly (Forces françaises de l'intérieur, FFI). Paříž byla osvobozena v srpnu a ve Francii probíhaly procesy s kolaboranty, jež často vedli lidé, kteří se k odboji přidali až na poslední chvíli.

Spojenci postoupili až k Ardenám*, kde Hitler* soustředil své poslední útočné oddíly, tvořené zejména tanky. Tentokrát ovšem bitvu ovládli Angličané s Američany a z blitzkriegu* rázem udělali jen dějepisný pojem. Hitlerův útok skončil naprostým neúspěchem; pouze řízeným střelám V-1* a V-2, o nichž se Vůdce domníval, že jsou rozhodujícím klíčem k úspěchu, se podařilo zasáhnout město Antverpy, kde bylo zásobovací středisko Spojenců a hlavní cíl operace. Anglickým, francouzským a americkým jednotkám se tak otevřela západní fronta. Na východě se na Německo skrz Varšavu vzbouřenou Varšavským povstáním (duben až květen 1943) valila Rudá armáda. Počátkem května už na Reichstagu plápolala sovětská vlajka. 8. dne tohoto měsíce nacisté kapitulovali. O pár dní předtím se Hitler uchýlil do podzemního bunkru, kde 30. dubna spáchal sebevraždu. Metropole Třetí* říše, podobně jako celá řada dalších německých měst, byla v troskách.

Kapitulací Německa přesto válka neskončila, stále pokračovala v Tichém* oceánu. Japonští vojáci si zakládali na osobní cti a z obavy, že by mohli prohrát, pokračovali se zvýšeným úsilím v bojích (viz kamikadze). Po dobytí ostrova Okinawa 1. dubna 1945 se Japonsko stalo přístupnější pro americké vzdušné síly Air Force*, které začaly bombardovat zdejší města. Američané požadovali bezpodmínečnou kapitulaci. Po bezvýsledných vyjednáváních s Japonci se rozhodli uchýlit k použití atomové bomby*, kterou se jim podařilo sestrojít v rekordně krátkém čase. Protože USA chtěly ušetřit životy svých vojáků, pokud by muselo dojít k jejich vylodění, byly v srpnu jako strategické cíle vybrány města Hirošima* a Nagasaki. Svržení bomb zlomilo japonský odpor, oficiální kapitulace byla podepsána 2. září 1945. Druhá světová válka skončila.

[Popis k obr. na str. 21]: Vylodění v Normandii v červnu 1944.

[Popis k obr. na str. 22]: Vojenský hřbitov u města Roye v departamentu Somme, leden 1945.

Mír

V listopadu 1945 započal Norimberský proces*, na němž vítězné země postavily před soud nacistické válečné zločince. Japonští kati byli souzeni v procesu v Tokiu (duben–listopad 1948), ten ale organizovali Američané sami. Při těchto soudních řízeních bylo vůbec poprvé definováno, co je to zločin proti lidskosti.

V Norimberku svět při promítání záběrů z koncentračních táborů* poprvé spatřil obrázky, které lze slovy jen těžko vyjádřit: hory kostnatých mrtvol, plynové komory a kremační pece, vyděšené pohledy přeživších vězňů, majících na zápěstí vytetované číslo, jako by snad byli nějaký dobytek. Celkem nacisté vyhladili mezi 5 až 6 miliony Židů. Ti tuto smutnou kapitolu dějin nazvali Šoa*, což v hebrejštině znamená „katastrofa“. Hromadné zabíjení oživilo diskuse o individuální vině popravčích a kolektivní vině celých národů, které pro trpící oběti* Třetí* říše téměř nic neudělali. Po celou druhou polovinu 20. století vyvážnůvší vězni vyprávěli své zážitky – například italský spisovatel Primo Levi a americký spisovatel Elie Wiesel; svědectví podávaly filmy jako *Noc a mlha* (*Nuit et Brouillard*, 1955, režie Alain Resnais), *Šoa* (*Shoah*, 1985, Claude Lanzmann) a *Z Norimberka do Norimberka* (1988, Frédéric Rossif). Ti všichni přispívají svým dílem k tomu, aby vzpomínka na holocaust zůstala stále živá. Zejména v dnešní době je to potřeba, protože někteří „historici“ soustavně popírají, že koncentrační* tábory existovaly, či zlehčují jejich úlohu (především funkci plynových komor). Říkají si „revizionisté“ a zneužívají jazyka: prohlašují, že dějiny se přece musí pravidelně revidovat podle toho, jak se objevují nové zdroje. Jejich postoj je z hlediska kolektivního svědomí nebezpečný a je zcela v rozporu s doloženými fakty, která jsou nepopíratelná a velmi bolestivá.

Konec války znamenal nové rozdělení světa. Na konferenci v americkém Bretton-Woods v červenci 1944 se rozhodlo o ekonomické reorganizaci světa, avšak SSSR se proti tomuto ohradil s tím, že závěry konference příliš nahrávají Američanům. Touha po mezinárodním míru byla důvodem, proč se Spojenci sjeli na konferenci do San Francisca (25. dubna – 26. června 1945). Vznikla zde Organizace spojených národů (OSN*), o níž generál de Gaulle prohlásil, že je to „machin“, tedy že k ničemu nebude. Rada bezpečnosti OSN na svém prvním zasedání rozhodla o založení židovského státu Izrael, kam se uchýlili ti, kteří přežili holocaust.

Na konferencích na Jaltě* v únoru 1945 a v Postupimi* v červenci až srpnu 1945 si Spojenci rozdělili Německo a část světa. Sovětskému svazu připadla kontrola nad východní Evropou. Churchill 5. dubna 1946 projevil v americkém Fultonu svou jasnozřivost, když prohlásil, že „od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla napříč celým kontinentem

spuštěna železná opona“. Hned následujícího roku začala Studená válka. Svět se rozdělil na dva tábory – na východní komunistický a západní kapitalistický, které si vzájemně vyhrožovaly jadernými zbraněmi. Kvůli této konfrontaci vypukla mimo jiné v r. 1946 občanská válka v Řecku*. Nepřátelství trvalo až do počátku 90. let, tedy do pádu Berlínské zdi a zhroucení komunistického bloku.

II. KOMENTÁŘ PŘEKLADU

---

1. Úvod

K této bakalářské práci jsme si jako výchozí text zvolili úvod k publikaci popisující 2. světovou válku. Motivoval nás k tomu náš zájem o moderní dějiny. Překládání textu, který se týká oboru, v němž máme zálibu, bylo potěšením, zároveň však představovalo velkou výzvu: museli jsme dávat pozor, abychom vytvořili překlad přesně vystihující myšlenky originálu, protože jakákoli nepřesnost v takto informativně kondenzovaném typu textu by mohla mít velmi negativní následky. Jsme rádi, že během překládání jsme měli možnost načerpat francouzskou slovní zásobu vztahující se k tomuto období, že jsme se seznámili s přístupem francouzských historiků k 2. světové válce a že jsme obohatili naše znalosti o jistá fakta, která jsme předtím neznali.

V následujících řádcích překlad okomentujeme. Protože každému kvalitnímu jazykovému převedení by měl předcházet uvědomělý rozbor, prvním bodem, který nás bude zajímat, bude překladatelská analýza. Poté popíšeme metodu překladu a podáme přehled překladatelských postupů, jichž jsme využívali, a práci uzavřeme komentářem vybraných specifických problémů.

V komentáři budeme často uvádět konkrétní příklady z originálu i překladu. Pro jejich citování využijeme zkratky vytvořené z písmene (O znamená originál/výchozí text, P značí překlad) a čísla označujícího stránku. Abychom čtenářům usnadnili a urychlili orientaci, rozhodli jsme se ještě očíslovat řádky ve volně vloženém originálu. Pokud tedy napíšeme, že citovaný příklad se nachází na O;5,4 a P;6 znamená to, že ho najdeme v originálu na straně 5 (tedy na první straně) na řádku číslo 4 a v překladu na straně 6 (tedy první straně překladu).

2. Překladatelská analýza

2.1 Funkční charakteristika textu

Překládaný text je úvodem k dějepisné publikaci *l'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale*. Vycházíme-li z jazykových funkcí Romana Jakobsona, konstatujeme, že dominantní je zcela jasně funkce referenční (informativní). Hlavním záměrem autorů je předat poznatky o 2. světové válce, tj. informovat. Tomuto cíli se podřizují výrazové prostředky – text je informativně velmi kondenzovaný (mnoho historických termínů,

dějinných souvislostí, geografických názvů atp.), prezentované informace jsou podány jasně a logicky. Z hlediska žánrově stylistického se jedná o výklad, který začíná krátkým úvodem (od začátku až do O;6;13), po němž následují jednotlivé kapitoly podávající hlubší informace o konkrétních časových periodách.

Velice okrajově se v textu nachází funkce expresivní. Tuto funkci má vykřičník na O;8;14-15 (*Les États-Unis sont en position de domination absolue grâce aux emprunts faits aux Alliés, lesquels découvrent l'inflation !*). V malé míře je tu zastoupena též funkce konativní, již zajišťuje otazník na O;16;3-5 (*Winston Churchill, s'interroge sur le bien-fondé de cette volonté de paix. Ne revient-elle pas à laisser toute latitude à Hitler pour poursuivre ses conquêtes ?*). Vykřičníkem dávají autoři najevo pravděpodobně své pohoršení nad faktem, že USA získávaly převahu díky půjčkám poskytovaným svým bývalým spojencům z 1. světové války, otazník vnáší do textu rétorickou otázku. Obě dvě interpunkční znaménka do textu vnáší lehkou subjektivizaci a dynamizaci.

Toto jsou ovšem jen výjimky. Jak bylo řečeno, hlavním cílem je informovat, podat věcná fakta. Proto můžeme říci, že text je vysoce objektivní, a tuto objektivnost bylo třeba zachovat i v překladu.

2.2 Vnětextové faktory

2.2.1. Odesílatel

Odesílatelem (autorem) v teorii překladu rozumíme toho participanta komunikační situace, který pomocí určitého média předává sdělení příjemci (adresátovi). Odesílatelé jsou v tomto případě dva – Pierre Chavot a Jean-Denis Morenne, autoři publikace *l'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale*, z níž je vyňat překládaný text.

Pierre Chavot je francouzský spisovatel, narozený roku 1956 v Paříži. Vystudoval historii, ve svých dílech se zabývá zejména náboženstvím, tradicemi a různými mytologiemi. Celkem napsal okolo 40 knih, mnoho z nich jako spoluautor v rámci ediční řady *ABCdaire* pro francouzské nakladatelství Flammarion (např. *l'ABCdaire de Jesus*, *l'ABCdaire du Christianisme*, *l'ABCdaire du Surréalisme*, *l'ABCdaire des papes* ad.). Jean-Denis Morenne je učitelem historie a držitelem titulu DEA¹, který získal v oboru moderních dějin. Společně s Chavotem napsal pro edici *ABCdaire* ještě *l'ABCdaire de la Première Guerre mondiale*.

---

¹ DEA je zkratkou pro Diplôme d'études approfondies (druh dokrorského titulu).

Domníváme se, že spojení dvou autorů, z nichž jeden je historik a jeden spisovatel, je velmi strategické, protože každý přináší odlišné, a přitom stejně důležité kvality: historik Morenne dbá na správnou historickou faktičnost, dodává textu věcné informace a dává pozor, aby byly jednotlivé události podány v náležitém chronologickém pořadí a logickém sledu. Chavot má naproti tomu na starost výstavbu textu, řádnou kohezi a koherenci (dává pozor na to, aby myšlenky logicky navazovaly a kniha působila jako souvislý ucelený text). Výsledkem této spolupráce je informačně hustý text, který se dobře čte.

2.2.2. Médium, místo a čas

Jak již bylo řečeno, překládaný text je součástí publikace nazvané *l'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale*. Ta patří do ediční řady „ABCdaire“, která vychází v nakladatelství Flammarion. Cílem této edice je jednotným způsobem informovat čtenáře o různých tématech (viz kapitola Výstavba, členění a grafika textu). Knížka není rozsáhlá (má 120 stran formátu o trochu menšího než A5), je brožovaná, tištěná na křídovém papíře a na obálce je fotografie vojáka, jak stojí před ruinou domu a v náručí drží dítě. Vyšla v roce 2001 v Paříži (56 let po skončení 2. světové války) a lze říci, že spadá do nepřeberného množství publikací o tomto období.² Autoři tedy o událostech referují s poměrně značným časovým odstupem. Během této doby se utvořil obecný historický názor, který ve své knize zastávají i Chavot s Morennem.

Knihy je rozdělena do dvou hlavních částí: první je úvod, druhou abecední rejstřík výrazů vztahujících se ke 2. světové válce. Zatímco v první části jsou informace podávány v chronologickém pořadí, ve druhé se uvádějí hesla podle abecedy.³ Ke každému heslu následuje popis v rozsahu cca 2/3 normostrany a fotografie (abecední řada postupuje takto: *Afrique du Nord (débarquement)*, *Angleterre (bataille d')*, *Ardennes (Offensive des)* atd.). Úvodu předchází obsah, v závěru knihy najdeme časovou osu, index a doporučenou filmografii a bibliografii.

2.2.3. Adresát

Adresátem komunikátu je člověk, který se zajímá o historii. Kniha ho seznamuje s dějinami 2. světové války, avšak je třeba říci, že poměrně stručně. Kniha je určena spíše

---

² O tom, že 2. světová válka stále přitahuje spoustu spisovatelů a nakladatelů a jako téma je oblíbená i mezi čtenáři, svědčí fakt, že k 6. červnu 2011 internetové knihkupectví Amazon na svých stránkách nabízelo přesně 36 598 děl na toto téma. (www.amazon.com, plná citace zdroje uvedena v bibliografii)

³ Hesla jsou pro lepší orientaci doprovázena ještě barevnými puntíky – červeným, zeleným nebo modrým.

laické a méně informované veřejnosti (takový je ostatně záměr celé edice ABCdaire), odborníkům však mnoho detailů neposkytne, je pro ně příliš strohá. Čtenářům jsou předkládány informace základního charakteru, protože je knížka vhodná pro začínající historické badatele či pro zájemce, kteří toho o 2. světové válce zatím mnoho neví.

Zatímco tento jev (míra obecnosti vztahující se k instruovanosti čtenáře) nečinil při překladu potíže, změna národnosti recipienta nás při překladu potrápila. Originál vychází z francouzské kultury – jeho autoři jsou Francouzi, a je proto tedy podáván z pohledu francouzských historiků. „Francouzský pohled na situaci“ se v originálu přímo projevuje, např. O;5;3-4: *Les populaions espèrent que'elle [la Grande Guerre] sera la dernière des dernières, la « der des ders »*. Sousloví *la « der des ders »* nemá v češtině ekvivalent ani úplný, ani přibližný. Při překladu jsme proto museli řešit, jak toto místo převést (viz kapitola Vybrané překladatelské problémy). Další rysem, podle něhož odhadneme, že text je určen Francouzovi, je relativně vysoká koncentrace francouzských reálií – jednak zeměpisných (např. *la poche de Dunkerque* O;18;9), ale zejména historických (např. politická a odbojová hnutí – O;12;28 *Les Croix de feu*; O;12;32 *la Cagoule*; O;18;14 *les Forces françaises libres*; O;21;1 *les Forces françaises de l'intérieur* ad). Český čtenář nebude s francouzskými reáliemi srozuměn, a pokud ano, jistě ne tak důvěrně jako rodilý Francouz. Na to jsme museli při překladu myslet, neustále jsme museli mít na paměti, že českému adresátovi by při nedostatečném převedení mohly unikát některé souvislosti a hrozilo by, že se pro něj snížila míra koherence. Tento fakt byl jedním z důležitých aspektů při stanovování metody překladu.

2.3 Vnitrotextové faktory

2.3.1. Členění a grafika textu

Překládaný text má rozsah 19 stran (s. 5-23) a je členěn do kapitol a podkapitol. Na s. 5 je nadepsán *LA SECONDE GUERRE RACONTÉE* a tento nadpis se potom opakuje v záhlaví všech ostatních stránek. Do češtiny jsme ho přeložili jako DĚJINY 2. SVĚTOVÉ VÁLKY (P;6), na ostatních stránkách jsme ho z technických důvodů už neopakovali. Pokud bychom však překlad odevzdávali nějakému nakladatelství k vydání, upozornili bychom na tuto skutečnost vydavatele. Doplnění opakujících se nadpisů do záhlaví by pak bylo třeba řešit v rámci celkové vizuální podoby knihy.

Vydavatele bychom upozornili ještě na další důležitou věc: Autoři u některých slov používají hvězdičky, jimiž odkazují do abecedního přehledu, který následuje za úvodem

(např. O;5;9 *Mussolini**, *fascisme**; O;5;16 *Japon** ad.). V překladu jsme tyto reference zachovávali (P;*Mussolini**, *fašismus**, *Japonsko**). Ne vždy bylo ale možné odkazy dodržet, a to například pokud jsme původní slovo z různých důvodů museli nahradit jiným slovním druhem (např. O;10;16 *nazisme*, v překladu P;16 však v rámci výstavby však *nacististé*). Pokud bychom překládali i zbytek knihy, museli bychom dávat pozor na to, aby si reference a abecední hesla odpovídaly (taková je základní myšlenka knihy).

Taktéž je třeba upozornit na vnitrotextové odkazování na O;15;40: *Cette décision viole pourtant les accords de Locarno (voir p. 7)*. V překladu pravděpodobně nebude *p. 7* přeloženo jako *str. 7*. To záleží na aktuálním rozložení textu. V této bakalářské práci se odstavec, na který je odkazováno, nachází na str. 8, a proto překládáme (P;8) *Třebaže toto bylo v rozporu s Locarnskými dohodami (viz str. 8)...* Pokud by se ale překlad před vydáním dále formátoval, stránkování se může posunout, a v takovém případě by bylo třeba uvést aktuální odpovídající stránku.

Kromě zmíněného nadpisu je překládaný úsek členěn do kapitol (uváděných nadpisy v tučných kapitálkách) a podkapitol (nadpisy v tučném písmu). Nachází se v něm šest fotografií a tři mapky s popisky. Cizí slova jsou v textu psána kurzívou (např. O;14;41 *Mein Kampf*) a některé výrazy jsou v uvozovkách (to jsou většinou citace nacistických termínů – např. O; 15;31 « *race pure* »).

2.3.2. Koheze a koherence

Po bedlivém přečtení můžeme prohlásit, že originál je koherentní textovou jednotkou. Čtenář nemá potíže sledovat myšlenky, ty jsou podávány jasně a výstižně. To jen potvrzuje, že text má primárně funkci informativní a bude třeba dbát na to, aby byl jasný i překlad. Koheze je zajištěna prostředky lexikálními (synonyma, opakování slov) a gramatickými (spojky, zájmena, členy, kataforické a anaforické odkazování ad.)

Během překladu jsme narazili na pár míst, kde jsme měli drobné problémy s porozuměním, a proto jsme se pro jistotu radili s rodilými mluvčími. Toto neporozumění však neplyne z toho, že by originál byl inkoherentní, přisuzujeme ho spíše jazykové nezkušenosti překladatele. Jedním takovým místem bylo O;12;31: *...tentent un coup d'État le 6 février 1934. Ce mouvement de l'extrême droite, composé surtout d'anciens combattants, échoue par l'excès de légalisme de son chef...* Nedokázali jsme odhadnout přesný význam tohoto spojení a správný smysl nám osvětlil až rodilý mluvčí. Podal vysvětlení v tom smyslu, že státní převrat nebyl úspěšný, protože vůdce revolucionářů příliš dodržoval zákon. Při dohledávání na internetu se nám tento význam

skutečně potvrdil: tímto ctěním zákona se myslí to, že vůdce revolucionářů odmítl při převratu použít fyzickou sílu, a proto byli pučisté nakonec neúspěšní. Zde se mimochodem dobře projevuje rozdílnost výchozí a cílové kultury: je dost dobře možné, že řada Francouzů by narážku pochopila, protože se o události kdysi učili v dějepise, pro českého recipienta by však mohl být těsný překlad nesrozumitelný. Proto jsme se rozhodli překlad rozvolnit a přidat explikaci (P;12): *Nicméně tomuto krajně pravicovému uskupení, složenému zejména z válečných veteránů, se nakonec státní převrat nezdařil. Laroque totiž ctěl zákony, a proto odmítl, aby se při přebírání moci použilo násilí. To ve svém důsledku znamenalo neúspěch celé akce.*

2.3.3. Rovina lexikální

Z hlediska lexikálního klade originál na překladatele poměrně velké nároky, protože se v něm vyskytuje mnoho termínů: a)geografických (př. O;5;12 *États-Unis* = *Spojené státy*, eventuálně *USA*; O;5;18 *Pacifique* = *Tichý oceán*, *Pacifik*, *Tichomoří*; O;9;17 *Trentin* = *Tridentsko*), b)politických (polické proudy: O;5;27 *fascisme* = *fašismus*; tamtéž *nacisme* = *nacismus*; politické instituce: O;13;28 *Reichstag* = *Reichstag*, *Říšský sněm*; politická hnutí: O;18;14 *Forces françaises libres* = *Svobodní Francouzi*), c)diplomatických (mezinárodní smlouvy: O;5;1 *l'Armistice* = *příměří z Compiègne*; O;6;29 *Traité de Sèvres* = *Sèvreská smlouva*), d)historických (O;6;15 *procès de Nurenberg* = *Norimberský proces*; O;10;14 *nuît des « longs couteaux »* = *Noc dlouhých nožů*), e)historicko-geografických (O;5;8 *Russie soviétique* = *Sovětské Rusko*; O;5;15 *IIIe Reich* = *Třetí Říše*; O;6;29 *empire ottoman* = *Osmanská říše*) a f)vojenských (O;13;12 *l'Armée Rouge* = *Rudá armáda*; O;6;6 *missiles V1 et V2* = *řízené střely V1 a V2*).

Při překládání jsme jako zrcadlový text použili knihu nazvanou *Druhá světová válka* od uznávaného českého historika Vladimíra Nálevky, v níž se nám podařilo dohledat české znění většiny těchto termínů. Ač by se mohlo na první pohled zdát, že překlad terminologie je jednoduchý, není tomu tak. Překladatel musí být neustále ostražitý, aby neudělal chybu. Pokud si nejsme jistí, je lépe konzultovat s odborníkem, protože existuje spousta míst, kde bychom se mohli nachytat:

Zrádnou kategorií jsou výrazy, které sice označují to samé, avšak ve francouzštině se jmenují jinak než v češtině. Na O;6;36 najdeme *traité de Riga*, což jsme původně přeložili jako *Ríšská smlouva*. I když sémanticky slovo *traité* odpovídá českému *smlouva*, pan docent Hoříčka nás při konzultaci upozornil, že správná kolokace v češtině není

Rižská smlouva, ale **Rižský mír**. Problém by mohl nastat už v první větě (O;5;1), kde se vyskytuje **Grande Guerre**. V češtině neříkáme *Velká válka*, ale **1. světová válka**. **Les Russes « blancs »** (O;7;40) nebudeme překládat jako *Bílí Rusové*, ale elegantním **Bělogvardějci**. Stejně tak si musíme uvědomit, že ruská **Révolution de 1917** (O;7;38) má jiný český ekvivalent, než by se mohlo zdát, totiž **Říjnová revoluce**, a že **La Grande Crise** (O;12;1) se v češtině označuje jako **Velká hospodářská krize** či **Světová hospodářská krize**. Velice zrádné v tomto typu textu je slovo **les Alliés**. Autoři ho užívají ve dvou významech: 1) k pojmenování států Dohody v 1. světové válce (seskupení Anglie, Francie, Ruska a pak i Itálie), zároveň ale také 2) k pojmenování protifašistické koalice ve 2. světové válce. Zde je třeba volit překladové ekvivalenty s největší opatrností, aby nedošlo ke zkreslení. V češtině nám slouží výraz *Spojenci* k označení jak 1), tak 2); pokud bychom ale oba významy překládali jednotně jako *Spojenci*, mohlo by to, zvláště u čtenářů méně obeznámených s historií, vést ke zmatení, které by nebylo z hlediska dominanty textu – funkce informativní – žádoucí. Proto jsme se rozhodli, že význam 2) budeme překládat jako **Spojenci** (jako Spojence v češtině označujeme spíše protifašistické státy v 2. světové válce) a 1) budeme nahrazovat souslovím **státy Dohody**. Uvědomujeme si, že *Dohoda* je o trochu užší termín než *Spojenci*, toto řešení je však lepší, než kdyby mělo dojít ke zmatení českého adresáta.

Další propria, která v textu nalezneme, jsou vlastní jména osob. Často se citují **Mussolini**, **Hitler** a **Stalin**, zmíněni jsou ale i (O;6;22-24) **Patton**, **MacArthur**, **Montgomery**, **Rommel**, **Göring** ad. Zastoupeny jsou zde i zkratky: mezinárodních organizací (O;7;14-15: **la SDN = Společnost národů**; **ONU = OSN**), polovojskových organizací **SA** (O;9;32) a **SS** (O;19;2) a Sovětského svazu (**l'URRS**).

Co se týče propojení lexikologie a stylistiky, snažili jsme se využívat synonymie. Opakování slov totiž čeština snáší daleko méně než francouzština. Průběžně jsme střídali Sovětský svaz a Spojené státy se zkratkami SSSR a USA. Jméno Hitler jsme párkrát nahradili slovem Vůdce, které je v souvislosti s Hitlerem dobře známé i laikům. Abychom na O;6;12 nemuseli opakovat *Japonsko*, substituovali jsme ho pomocí *země vycházejícího Slunce* (P;9).

2.3.4. Rovina gramatická a syntaktická

Nevýraznějším gramatickým jevem je v originálu bezpochyby slovesný čas, v němž je výchozí text napsán. Je to čas přítomný, tzv. historický prézens, který zcela odpovídá žánrově stylistickým konvencím francouzského dějepisného výkladu. Ačkoliv v češtině

tento výrazový prostředek také existuje (používá se spíše v mluveném projevu, lze ho slyšet třeba od průvodce na zámku), nezachovali jsme ho, protože by v našem případě působil příliš příznakově (srovnej první větu P;6: *Dne 11. listopadu 1918 ukončilo příměří z Compiègne 1. světovou válku.* x *Dne 11. listopadu 1918 ukončuje příměří z Compiègne 1. světovou válku.*) Historický prézens překládáme minulým časem, který zde působí neutrálně.

Zatímco francouzština má bohatý systém slovesných časů, čeština si musí vystačit jen s třemi. Naproti tomu disponuje gramatickou kategorií, kterou nemá francouzština: vidovostí. Český překladatel by na ni neměl zapomínat, protože mu mnohdy umožňuje výrazné významové odlišení. Lze to vidět např. na O;8;28: *La monnaie allemande (mark) s'effondre.* Tuto větu jsme přeložili takto: P;9 *Německá marka prudce oslabovala.* Nedokonavým videm zdůrazňujeme, že oslabení německé měny probíhalo v delším časovém období. Pokud bychom přeložili *Německá marka prudce oslabila*, značilo by to „skokovou“ změnu.

Syntax originálu není příliš komplikovaná. Věty jsou spíše krátké, souvětí nejsou příliš rozvitá. Na syntaktické rovině jsme se ovšem potýkali s tím, že výchozí text oplývá spoustou vedlejších vět přívlaskových (uvozených pomocí *que* nebo *qui*). V češtině uvozujeme vztažným zájmenem *který* nebo *jenž* , avšak i při jejich střídání by nadbytek VV přívlaskových mohl působit rušivě. Kde to bylo možné, snažili jsme se proto podřadná souvětí nahrazovat souvětími souřadnými spojenými nejčastěji spojkou *a* či jsme hledali jiné řešení, např. jsme souvětí rozdělili jako na O;5;1-3 = P;6: *Le 11 novembre 1918, l'Armistice met fin à la Grande Guerre qui, en quatre années, a coûté la vie à neuf ou dix millions de personnes, essentiellement des soldats.* = *Dne 11. listopadu 1918 ukončilo příměří z Compiègne 1. světovou válku. Za čtyři roky v ní zemřelo téměř 10 miliónů osob, především vojáků.*

Díky polovětným vazbám je francouzština jazykem velmi kondenzovaným. Čeština upřednostňuje vedlejší věty, a proto jsme původní vazby rozvolňovali, aby byl text pro českého čtenáře dobře čtivý. Někdy je třeba i zcela banální polovětné vazby rozepsat několika slovy, jako např. na O;22;5-8: *Censée économiser des vies américaines lors d'un éventuel débarquement au Japon, la bombe est utilisée en août contre deux villes, Hiroshima et Nagasaki. Vaincu, le Japon signe sa reddition officielle le 2 septembre 1945.* P; 23: *Protože USA chtěly ušetřit životy svých vojáků, pokud by muselo dojít k jejich vylodění, byly v srpnu jako strategické cíle vybrány města Hirošima a Nagasaki.*

*Svržení bomb zlomilo japonský odpor, oficiální kapitulace byla podepsána 2. září 1945.
Druhá světová válka skončila.*

Žádný překladatel by neměl zapomínat na možnosti, které mu poskytuje český volný slovosled. Na rozdíl od francouzštiny, kde je slovosled pevně vázán podle určitých pravidel, čeština může díky své flektivnosti přeskupovat téměř libovolně pozici jednotlivých větných členů ve větě, přičemž na slovo na začátku (téma) je kladen nejmenší důraz a na slovo na konci (réma) důraz největší. Dobře je to vidět např. na O;13;15. Zde začíná kapitola popisující nástup Hitlera k moci, navazující bezprostředně na kapitolu o hospodářské krizi. Francouzská věta zní: *L'Allemagne est la plus touchée par la crise*. Je evidentní, že nejdůležitější informací je zde *l'Allemagne*, zatímco *la crise* je nejméně podstatné. V překladu je třeba jejich pozici vyměnit, aby se respektovalo AVČ (P;13): *Krise nejrychleji a nejvážněji zasáhla Německo*. Je nutné si uvědomit, že francouzština ráda staví réma na začátek věty; překlad kopírující strukturu originálu by potom neměl odpovídající výpovědní hodnotu a mohl by se považovat za syntaktickou interferenci.

Hovoříme-li o syntaxi, je nezbytné zmínit ještě jednu věc: v odborném typu textu bývá často složené pasivum. Toto platí i pro náš výchozí text. Při překladu nám nesmí uniknout, že čeština kromě složeného pasiva disponuje pasivem reflexivním; to se používá častěji v běžném hovoru. Např. O;7;30-31: *À Locarno est évoquée aussi l'entrée de l'Allemagne à la SDN, adhésion effective l'année suivante*. → P;8 *V Locarnu se také jednalo o přístupu Německa do Společnosti národů, k čemuž o rok později skutečně došlo,...* Někdy je úplně nejlepší transformovat pasivní vazbu do aktivní: O;7;19-20 *Mais dans son propre pays, Wilson est désapprouvé par le Congrès qui lui reproche de s'être trop engagé dans les affaires du monde et qui refuse de ratifier les traités...* → P;8 *Kongres americkému prezidentovi vytkl, že se až příliš angažuje v mezinárodním dění,...*

3. Metoda překladu

Ze závěrů, ke kterým jsme v překladatelské analýze došli, jsme stanovili metodu překladu. Cílem výchozího textu je informovat čtenáře, a z toho vychází i naše strategie při překladu. Mysleli jsme na to, aby pro českého čtenáře byl překlad vždy zcela pochopitelný, nezavádějící a aby správně logicky navazoval. V zájmu toho jsme na některých místech přistoupili k rozvolnění syntaxe a tam, kde by měl český čtenář problém porozumět, jsme

přidali vnitřní vysvětlivky. Zlogičťování a vysvětlování textu v těchto místech není na škodu, protože podporuje základní funkci textu – informativnost.⁴

3.1 Překladatelské postupy

Nyní se zmíníme o překladatelských postupech, které jsme při překládání využili.

Prvním z nich je modulace. Nastává tehdy, vyjádříme-li původní větu z jiného pohledu. V překladu jsme ji použili např. na O;6;31 *La Hongrie cède 70 %... de ses territoires* → P;7 *Rozloha Mad'arska se snížila o 70 %...* Vidíme, že zatímco v originále je *Hongrie* subjektem, v české větě se stává objektem.

Dalším postupem je transpozice. Znamená to, že určitý slovní druh převedeme (transponujeme) jiným slovním druhem, např. O;5;4-6: *Les États-Unis, grans vainqueurs économiques, financent en partie le long et difficile redressement de l'Europe.* → P;6 *...Spojené státy americké, které se finančně podílely na zdlouhavé a obtížné obnově Evropy.* Zajímavou transpozici jsme provedli na O;5;37: *Mais cette année marque aussi « le » tournant de la guerre...* → P;6 *Tento rok však zároveň znamenal zásadní zlom...* Determinant *le*, který je díky uvozovkám příznakový, jsme nahradili adjektivem.

Několikrát jsme uplatnili diluci, tj. rozvolňování textu. Bylo to zejména tam, kde v češtině bylo třeba rozvést francouzskou jmennou či polovětnou vazbu vedlejší větou: O;7;23 *La diplomatie continue néanmoins son travail de pacification et d'équilibre.* → P; 8 *Diplomaté nicméně ve své práci pokračovali. Usmířovali národy a obnovovali mezinárodní rovnováhu.* Toto je v češtině stylisticky lepší překlad než eventuální *Diplomacie nicméně pokračovala ve své práci usmířování národů a obnovování mezinárodní rovnováhy*, navíc se lépe hodí do rytmické výstavby textu.

Při překládání jsme se nevyhnuli explicitaci (vysvětlování). Její užití souvisí s tím, že jsme byli nuceni osvětlovat některé reálie a či souvislosti, které by čtenář nemusel pochopit. Jednu z explicitací nalezneme na O;13;30-33 *Cette nomination a été rendue possible par les manœuvres politiciennes de Franz von Papen qui pense pouvoir manœuvrer en sous-main. Il se trompe.* → P;13 *Jmenování umožnily politické manévry Franze von Papena, jenž doufal, že bude Hitlera potají ovládat – to se ovšem mýlil.* Další explikací je již zmiňovaný pokus o státní převrat organizace Ohňové kříže (O;12;31).

Bohužel jsme se nevyhnuli ani nivelizaci. Tímto pojmem označujeme stylistické ochuzování, zplošťování originálu. K tomu došlo např. na O;6;26 *le nouvel échiquier*

---

⁴ Dovysvětlování textu bychom si ale nemohli dovolit, pokud bychom překládali umělecký text. Tam přílišná snaha o zlogičťování škodí.

européen. Vzhledem k překladatelské strategii (zcela jasné převedení výchozího textu) jsme se rozhodli rezignovat na metaforický obraz se šachovnicí a přeložili jsme (P;7) *nové rozdělení sil* v Evropě. Překladatelská varianta *nová překladatelská šachovnice* by jasně nevypovídala, co má autor na mysli. Na O;15;41 záměrně nivelizujeme tím, že vypouštíme *président du Conseil français* z věty *Chamberlain (Premier ministre britannique) et Daladier (président du Conseil français) sont accueillis en triomphateurs par des populations farouchement opposées à l'idée d'un nouveau conflit*. Tato detailní informace je v originále proto, že je původní text určen francouzskému čtenářstvu. Pro českého recipienta není tento detail podstatný, důležitější je funkce, jakou Daladier zastával. Proto nahrazujeme: (P;15) *...premiéři Velké Británie a Francie, Chamberlain a Daladier, byli doma nadšeně přivítáni jako mírotvůrci*. Takto bude navíc český překlad symetricky vyvážený.

Abychom odčinili „překladatelské přestupky“, jichž jsme se dopustili nivelizací, na vhodných místech jsme překlad kompenzovali. Proto na O;5;38 lehce intenzifikujeme: *...les Alliés, surtout les États-Unis et l'URSS, mettent toute leur puissance dans la bataille, inversant le rapport de force jusqu'à leur victoire en 1945*. → (P;7) *z iniciativy zejména USA a SSSR se Spojenci vši silou vrhli do válečného zápolení, načež se jim podařilo otočit poměr sil až k samotnému vítězství v roce 1945*.

4. Vybrané překladatelské problémy

O některých problémech jsme se již zmínili (terminologie, historický prézens,...). V závěrečné kapitole uvedeme ještě další zásadní problémy, které jsme museli při překládání řešit.

4.1 Francouzské reálie

Vzhledem k tomu, že text psali Francouzi a pro Francouze ho také primárně zamýšleli, vyskytuje se v originálu celá řada francouzských reálií. Nemáme tím teď na mysli reálie geografické (O;18;9 *la poche de Dunquerque* = P;21 *dunkerqueská kapsa*) ani historické (O;21;1 *Forces françaises libres* = P;23 *Svobodní Francouzi*). Tyto reálie nebylo obtížné dohledat v literatuře nebo na webových fórech zabývajících se 2. světovou válkou. Jde nám teď o čtyři pasáže, které jsou zcela specifické pro výchozí francouzskou kulturu. Prvním z nich je: O;5;3-4 *Les polulations espèrent qu'elle [la Grande Guerre] sera la dernière des dernières, la « der des ders »*. Francouzi v meziválečném období doufali, že 1. světová válka byla posledním ozbrojeným konfliktem, a tak o ní

prohlašovali, že byla *la ders des ders*, tedy poslední z posledních. Přestože tato pasáž se týká přímo francouzské kultury, nemohli jsme si dovolit ji vypustit, protože by tím došlo k přílišnému ochuzení originálu. V překladu můžeme naopak přinést informaci (a tím i novou hodnotu) českému čtenáři tím, že sousloví adekvátně přeložíme (dozví se tak vlastně, co se o 1. světové válce ve Francii říká). Bylo ovšem třeba najít nějaké srozumitelné a elegantní řešení, a proto jsme přistoupili k vnitřní vysvětlivce: (P;6) *Lidé doufali, že to byla válka navždy poslední, **neboli, jak říkají Francouzi, la der des ders**.*

Dalším takovým místem je O;6;18-22: *Aujourd'hui, les historiens considèrent que les années 1914 à 1945 sont indissolublement liés, la Seconde Guerre mondiale étant l'aboutissement d'un engrenage de circonstances qui les a incité à regrouper ces années sous le titre explicite de « guerre de trente ans ».* → (P;7) *V současné době historici předpokládají, že roky 1914 a 1945 spolu těsně souvisejí a že 2. světová válka byla vyústěním složité souhry událostí z tohoto období. **Francouzští dějepisci** proto někdy pro tato léta používají označení „třicetiletá válka“,...* Zde jsme situaci vyřešili přidáním explikujícího *francouzští dějepisci* a ponecháním uvozovek u názvu třicetiletá válka.

Třetí specificky francouzské syntagma je na O;9;2: *Mais, pendant que les plus favorisés oublient les traumatismes de la Grande Guerre dans les « Années folles », les anciens combattants, malgré les promesses de gouvernements,...* → (P;10) *Zatímco ti šťastnější zapomínali na traumata 1. světové války během „zlatých“ dvacátých let, dělnická třída a váleční veteráni získávali navzdory slibům vlád dojem,...* V tomto případě jsme se snažili najít analogické označení v češtině. I když se *Années folles* a *zlatá dvacátá léta* přesně časově nekryjí, byl to nejbližší a nejvěrnější ekvivalent. Oba dva výrazy totiž navozují radostnou atmosféru těsně po 1. světové válce.

A konečně začtvrté tu máme citaci de Gaullových slov: O;23;25-27 *La volonté de statuer sur la paix internationale, pousse les Alliées à se réunir à la conférence de San Francisco (25 avril-26 juin 1945) qui donne naissance à l'organisation des Nations-Unis (ONU) – que de Gaulle appellera le « **machin** ».* → *Vznikla zde Organizace spojených národů (OSN*), o níž generál de Gaulle prohlásil, že je to „**machin**“, tedy že k ničemu **nebude**.* Tady nebyla jiná možnost, než vysvětlit podstatu de Gaullových slov. Částečně se tím nivelizuje ironie textu, ale lepší řešení v češtině bohužel asi nenajdeme.

4.2 Číslovky

Při překladu číslovek musíme dbát na to, že ve francouzštině platí pro psaní vyšších zaokrouhlených číslovek jiný úzus než v češtině. Zatímco Francouz napíše (O;6;13) *une*

ville de 21 000 habitants a été rayée de la carte chaque jour, český stylist by měl psát (P;7) *město o velikosti 21 tisíc obyvatel*.

Daleko větší problém ovšem představovaly číslovky v datech. Originál se přímo „hemží“ daty: jsou to jen prosté roky (např. O;5;11 1929), roky doprovázené měsícem (O;5;35 *décembre 1941*) nebo data tvořená dnem, měsícem a rokem (O;5;1 *le 11 novembre 1918*). V prvním případě jsme k překladu přistoupili tak, že jsme pravidelně střídali varianty *v roce*, *roku* a *r*. Případ den + měsíc + rok je stylisticky problematický, pokud by měl stát na začátku věty. Není totiž příliš elegantní začínat větu číslovkou, tím spíše není v češtině elegantní otevírat takto celý text, jak se to děje v incipitu ve francouzštině: (O;5;1) *Le 11 novembre 1918, l'Armistice met fin à la Grande Guerre...* Řešením je buď přesunout datum na jinou pozici v tematicko-rematickém členění, nebo před číslovku předsunout slovo den,⁵ jako jsme to zde učinili my: (P;6) *Dne 11. listopadu 1918 ukončilo příměří z Compiègne 1. světovou válku*.

4.3 Nominalizace vs. verbalizace

Vzhledem k povaze ve stavbě jazykových systémů se projevuje mezi francouzštinou a češtinou rozdíl otázky nominalizace a verbalizace. Ve francouzštině nesou podstatnou část informace podstatná jména, zatímco čeština se svým bohatým slovesným systémem předává smysl především pomocí sloves. Při překládání jsme tento poznatek uplatnili na O;11;17-21: *La persécution des juifs sous le nazisme reprendra les symboles et les méthodes de cet antijudaïsme séculaire : port de l'étoile jaune, pogroms (« Nuit de Cristal », novembre 1938), lois anti-juives, création du ghetto de Varsovie où 500 000 juifs polonais seront enfermés en 1941*. Překlad zachovávající strukturu originálu by pro češtinu byl příliš jmenný a působil by nepřírozně. Proto jsme do výčtu zapojili slovesa: (P;11) *Symboly i metody světského antijudaismu převzala perzekuce za nacismu: Židé museli nosit žlutou hvězdu, docházelo k pogromům (Křišťálová noc v listopadu 1938), vydávaly se protizidovské zákony a vzniklo Varšavské ghetto, do něhož bylo v roce 1941 uzavřeno půl milionu polských Židů*.

4.4 Volný překlad

Někdy se ukázalo, že bude výhodnější překládat volněji, než kopírovat příliš těsně strukturu originálu. Volný překlad je legitimním překladatelským postupem, pakliže je

---

⁵ Takto ve své knize postupuje často i profesor Nálevka.

věrný (vyvolává ve čtenáři stejný efekt jako originální znění). Z několika volných překladů, které jsme v textu provedli, uveďme jen některé jednotlivé příklady: (O;21;7) *Mais cette fois, la maîtrise de l'air appartient aux Anglo-Américains : le blitzkrieg relève du passé.* → (P;23) *Tentokrát ovšem bitvu ovládli Angličané s Američany a z blitzkriegu rázem udělali jen dějepisný pojem.*

(O;18;24) *Mussolini, soucieux de s'asseoir à la table des vainqueurs, entraîne l'Italie dans la guerre le 10 juin 1940.* → (P;21) *Mussolini se nemohl dočkat, až se bude moci postavit po bok vítězů, a proto 10. června 1940 vtáhl Itálii do války.* Zde je využito jiného obrazu: v originále si Mussolini sedá ke stolu s vítězi, v překladu se jim staví po bok (podle našeho názoru zní toto v češtině idiomatičtěji).

(O;15;39-O;16;2) *Cette décision viole pourtant les accords de Locarno (voir p. 7). Chamberlain (Premier ministre britannique) et Daladier (président du Conseil français) sont accueillis en triomphateurs par des populations farouchement opposées à l'idée d'un nouveau conflit.* → (P;15) *Přestože toto bylo v rozporu s Locarnskými dohodami (viz str. 8), premiéři Velké Británie a Francie, Chamberlain a Daladier, byli doma nadšeně přivítáni jako mírotvůrci. Nikdo si ani v nejmenším nepřál novou válku.*

5. Závěr

Základním úkolem překladatele je pomoci příslušníkům dvou odlišných kultur, aby si porozuměli. Jeho úkolem je zprostředkovat jazykovou komunikaci v plné šíři – musí výchozí text převést věrně, avšak zároveň tak, aby nedošlo k žádnému významovému posunu.

Doufáme, že jsme předloženým překladem a jeho komentářem dokázali, že jsme takového úkolu schopni. Práce nebyla jednoduchá, obnášela časté dohledávání v sekundární literatuře a na internetu a zejména abstraktnější pasáže vyžadovaly pravidelnou konzultaci s odborníky, přesto jsme přesvědčeni, že se nám podařilo vytvořit překlad čtivý, zajímavý, koherentní a schopný zastoupit ve všech aspektech originál.

Oceňujeme, že nám bakalářská práce poskytla možnost doplnit si teoretické znalosti o zkušenosti z praxe a ještě jednou bychom rádi poděkovali všem, kteří nám s jejím vypracováním pomáhali. Věříme, že se nám podařilo dokázat, že umíme aplikovat poznatky z teorie překladu v praxi.

6. Bibliografie

6.1 Primární literatura

CHAVOT, Pierre; MORENNE, Jean-Denis. *L'ABCdaire de la Seconde Guerre mondiale*. Paříž: Flammarion, 2001. 120 s. ISBN 978-2-08-012716-7.

6.2 Sekundární literatura

GREPL, Miroslav, et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

HAVRÁNEK, Bohuslav; JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 568 s.

HENDRICH, Josef; RADINA, Otomar; TLÁSKAL, Jaromír. 2001. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Fraus. 700 s. ISBN 80-7238-064-8.

JANOVCOVÁ, Eva. Překladačské postupy. In TIONOVÁ, Alena et al. *Francouzština pro pokročilé*. 2000. Praha: Leda. ISBN 80-85927-80-2.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Přeložil Karel Hausenblas. Praha: Ivo Železný. 1998. 386 s. ISBN 80-237-3539-X

NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, s. r. o., 2003. 304 s. ISBN 80-7254-390-3.

6.3 Slovníky

NEUMANN, Josef; HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Velký francouzsko-český slovník A-K*. Praha: Academia, 1992. 836 s. ISBN 80-200-0234-0.

NEUMANN, Josef; HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Velký francouzsko-český slovník L-Z*. Praha: Academia, 1992. 760 s. ISBN 80-200-0235-9.

6.4 Internetové zdroje

Amazon.com: second world war [online]. 1996-2011 [cit. 2011-06-06]. Amazon.com. Dostupné z WWW: <http://www.amazon.com/s/ref=nb_sb_ss_i_0_16?url=search-alias%3Daps&field-keywords=second+world+war&prefix=second+world+war>. Citováno jako Amazon.

Google [online]. 2011. České a francouzské rozhraní. Dostupné z WWW: <<http://google.com>>.

Larousse [online]. 2011. Dictionnaire Français en ligne. Dostupné z WWW: <<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>>.

Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation. České s francouzské rozhraní. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.

Ústav pro jazyk český. Internetová jazyková příručka. Dostupné z <<http://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

7. Příloha – originální text